

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ НАУКОВІ ЗАПИСКИ

UNIVERSITY SCIENTIFIC NOTES

Виходить чотири рази на рік

№ 2 (74) / 2020

Заснований у 2002 році

Передплатний індекс — 98692

Засновники:

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
імені Леоніда Юзькова**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

**ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

*Рекомендовано до друку вченою радою
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
(протокол № 7 від 20 лютого 2020 року)*

Свідцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 16109–4581 ПР від 16.12.2009

Адреса редакції:

вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29013
Тел. +380 (382) 718096; +380 (96) 3546093
Факс +380 (382) 718080

Ел. адреса: unz@univer.km.ua
Веб-сторінки: <http://www.unz.univer.km.ua>,
http://bit.ly/UNZ_Vernadskyi,
http://bit.ly/UNZ_Google,
http://bit.ly/UNZ_IC,
http://bit.ly/UNZ_FB,
https://t.me/unz_ua.

Включено до переліку наукових фахових видань
України, в яких можуть публікуватися результати
дисертаційних досліджень на здобуття наукового
ступеня доктора й кандидата юридичних,
економічних наук та наук з державного управління
(*постанови президії ВАК України № 1–05/1 від
15.01.2003, № 1–05/10 від 10.12.2003, № 2–05/5 від
08.06.2005, № 1–05/4 від 26.05.2010, № 1–05/5 від
01.07.2010, накази МОН № 1021 від 07.10.2015,
№ 241 від 09.03.2016*)

Цифровий ідентифікатор
DOI 10.37491/UNZ
ICI Journals Master List –
Index Copernicus
(ICV 2018: 65.23)

**Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського**

Головний редактор Олег ОМЕЛЬЧУК

Відповідальний секретар Юрій ВІЛОУСОВ

Члени редакційної колегії: Володимир
АНДРЕЙЦЕВ, Світлана АНДРОС, Алла
АНДРУШКО, Дар'я АРЗЯНЦЕВА, Марк
БЕЛКІН, Тетяна БЕЛЬСЬКА, Лариса БРИЧ,
Олександр БУХАНЕВИЧ, Людмила ВЕЛИЧКО,
Леонід ВИГОВСЬКИЙ, Вікторія ВОВК,
Світлана ГАЙДУЧЕНКО, Тарас ГАРАСИМІВ,
Василь ГЕРАСИМЧУК, Юлія ГЕРНЕГО,
Світлана ГРИНЬКО, Віктор ГРИЩУК, Піотр
ГРУДОВСЬКИЙ, Лукаш ГРУЦИНСЬКИЙ,
Томаш ДЕМЕНДЕЦЬКИЙ, Олексій ДЕМІХОВ,
Матей ДУТКЕВИЧ, Шолпан ЄСІМОВА, Ірина
ЖАРОВСЬКА, Іванна ЗАПУХЛЯК, Ірина
ІЗАРОВА, Ян КАЗАК, Юлія КАПЕЛАНСЬКА-
ПРЕНЬГОВСЬКА, Зоряна КІСЛІВ, Ірина
КОВТУН, Ремігіуш КОЗЛОВСЬКИЙ,
Олександр КОПИЛЕНКО, Іван КОСТЯШКІН,
Олег КРАВЧУК, Дорота КРУПА, Сергій
КУЗЬМЕНКО, Василь КУЙБІДА, Омелян
КУЛИНИЧ, Роман КУЛИНИЧ, Світлана
ЛОЗІНСЬКА, Людмила МАТВЕЙЧУК, Марек
МАТЕЮН, Леонід МІСІНКЕВИЧ, Ірина МОВІЛЕ,
Володимир НАГНИВІДА, Віктор НАЛУЦИШИН,
Алла ОХРИМЕНКО, Василь ПИЛА, Тетяна
ПОДОРОЖНА, Алла ПОЛЯНСЬКА, Катажина
РОСТЕК, Вадим САМАРИН, Ігор САМСІН, Інна
СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА, Віктор СИНЧАК, Романа
СІРЕНКО, Валентина СТЕЦЕНКО, Елвін
ТАЛИШИНСЬКИЙ, Тетяна ТЕРЕЩЕНКО,
Валерій ТЕРТИЧКА, Ольга ТИЛЬЧИК, Тетяна
ФАСОЛЬКО, Станіслав ФІЛІППОВ, Олександр
ЦУРКАН, Інна ЧАЙКОВСЬКА, Олена ЧМИР,
Надія ЧУДИК-ВІЛОУСОВА, Віолета
ШИМАНСЬКА, Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

Тираж 300 пр. Зам. 68

Видруковано в ХУУП імені Леоніда Юзькова
вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29013
Тел. +380 (382) 717591
Свідцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6982 від 19.11.2019 р.

Авторські права застережені.

© Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, 2020

*Передрук опублікованих матеріалів здійснюється з
обов'язковим посиланням на джерело. Редакційна
колегія не завжди поділяє думку авторів часопису.*

Університетські наукові записки

UNIVERSITY SCIENTIFIC NOTES

№ 2 (74), 2020

*Часопис Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
(Заснований у 2002 році)*

Редактори *О. В. Подолянчук, О. О. Нагорна*
Комп'ютерне складання *О. Я. Якимішин*
Комп'ютерне верстання *О. Я. Якимішин*

Підписано до друку 25.02.2020. Формат 70x100 1/16.
Ум. друк. арк. 12,5. Тираж 100 прим. Зам. № 68

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29013
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 6982 від 19.11.2019 р.

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ наукові записки

Науковий
часопис

Часопис «Університетські наукові записки» (до 2005 року — «Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права») є періодичним науковим виданням з проблем правознавства, економіки та управління. Заснований у 2002 році. У 2009 році журнал пройшов перереєстрацію і став спільним проектом Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, Національної академії державного управління при Президентові України та Інституту законодавства Верховної Ради України.

Відповідно до постанов президентів ВАК України № 1–05/1 від 15.01.2003 р., № 1–05/10 від 10.12.2003 р., № 2–05/5 від 08.06.2005 о., № 1–05/4 від 26.05.2010 р., № 1–05/5 від 01.07.2010 р., наказів МОН № 1021 від 07.10.2015 р., № 241 від 09.03.2016 р. часопис включений до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватись результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата юридичних і економічних наук та наук з державного управління.

Авторський колектив часопису — наукові, науково-педагогічні працівники, докторанти, аспіранти та здобувачі наукових установ та вищих навчальних закладів, а також практичні працівники судових, правоохоронних, правозастосовчих органів, органів державної влади та місцевого самоврядування, а також підприємств, установ і організацій різних форм власності України та зарубіжжя.

<p align="center">РУБРИКИ ПРАВОВОГО СПРЯМУВАННЯ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. 2. Конституційне право; муніципальне право. 3. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. 4. Господарське право, господарсько-процесуальне право. 5. Трудове право; право соціального забезпечення. 6. Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. 7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. 8. Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. 9. Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. 10. Судустрой; прокуратура та адвокатура. 11. Міжнародне право. 12. Філософія права. 	<p align="center">РУБРИКИ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Економічна теорія та історія економічної думки. 2. Світове господарство та міжнародні економічні відносини. 3. Економіка та управління національним господарством. 4. Економіка та управління підприємствами. 5. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. 6. Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. 7. Демографія, економіка праці, економіка і політика. 8. Гроші, фінанси і кредит. 9. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 10. Статистика. 11. Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці.
<p align="center">РУБРИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО СПРЯМУВАННЯ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорія та історія державного управління. 2. Механізми державного управління. 3. Державна служба. 4. Місцеве самоврядування. 	<p align="center">ЗАГАЛЬНІ РУБРИКИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія, релігієзнавство та психологія. 2. Політологія та соціологія. 3. Мовознавство. 4. Наукове життя. 5. Проблеми освітньої діяльності та методика викладання. 6. Рецензії.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
часопису «Університетські наукові записки»

Головний редактор

ОМЕЛЬЧУК Олег Миколайович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, <https://orcid.org/0000-0003-4057-380X>

Відповідальний секретар

БІЛОУСОВ Юрій Валерійович, кандидат юридичних наук, професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, <https://orcid.org/0000-0002-9209-0378>

Юридичні науки

081 Право

262 Правоохоронна діяльність

293 Міжнародне право

АНДРЕЙЦЕВ Володимир Іванович, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України

АНДРУШКО Алла Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, <https://orcid.org/0000-0002-0346-7234>

БЄЛКІН Марк Леонідович, кандидат юридичних наук, Юридична фірма «Морис Груп» (м. Київ), <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>

БРИЧ Лариса Павлівна, доктор юридичних наук, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

БУХАНЕВИЧ Олександр Миколайович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, <https://orcid.org/0000-0001-6397-0715>

ВИГОВСЬКИЙ Леонід Антонович, доктор філософських наук, професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ВОВК Вікторія Миколаївна, доктор юридичних наук, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, <https://orcid.org/0000-0002-0588-2095>

ГАРАСИМІВ Тарас Зеновійович, доктор юридичних наук, професор, Національний університет «Львівська політехніка»

ГРИНЬКО Світлана Дмитрівна, доктор юридичних наук, професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, <https://orcid.org/0000-0003-2737-5702>

ГРИЦУК Віктор Климович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Вища рада правосуддя (м. Київ)

ГРУЩИНСЬКИЙ Лукаш, доктор наук, Академія Леона Козьмінського (м. Варшава, Республіка Польща), <http://orcid.org/0000-0002-4780-4132>

ДЕМЕНДЕЦЬКИЙ Томаш, доктор наук, Верховний Суд Республіки Польща (м. Варшава, Республіка Польща), <https://orcid.org/0000-0001-6150-6337>

ЖАРОВСЬКА Ірина Мирославівна, доктор юридичних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка», <https://orcid.org/0000-0003-3821-8120>

ІЗАРОВА Ірина Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
<https://orcid.org/0000-0002-1909-7020>

КАПЕЛАНСЬКА-ПРЕНЬГОВСЬКА Юлія, доктор філософії у галузі права,
Університет Миколая Коперника (м. Торунь, Республіка Польща),
<https://orcid.org/0000-0002-7643-2681>

КІСІЛЬ Зоряна Романівна, доктор юридичних наук, професор, Львівський
державний університет внутрішніх справ, <https://orcid.org/0000-0003-1405-4547>

КОПИЛЕНКО Олександр Любимович, доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії наук України, дійсний член
(академік) Національної академії правових наук України, Верховна Рада України
(м. Київ)

КОСТЯШКІН Іван Олександрович, доктор юридичних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

КРАВЧУК Олег Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент,
Хмельницький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України, <https://orcid.org/0000-0002-7002-4070>

ЛОЗІНСЬКА Світлана Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0002-6634-1575>

МІСІНКЕВИЧ Леонід Леонідович, доктор історичних наук, професор,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

НАГНИБІДА Володимир Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0003-4233-7173>

НАГОРНА Ольга Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0003-1848-4368>

НАЛУЦИШИН Віктор Володимирович, доктор юридичних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ПОДОРОЖНА Тетяна Станіславівна, доктор юридичних наук, доцент, Львів-
ський торговельно-економічний університет, <http://orcid.org/0000-0003-0502-950X>

САМАРИН Вадим Ігорович, кандидат юридичних наук, доцент,
Білоруський державний університет (м. Мінськ, Республіка Білорусь),
<https://orcid.org/0000-0002-5315-4770>

САМСІН Ігор Леонович, доктор юридичних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

СТЕЦЕНКО Валентина Юріївна, доктор юридичних наук, професор,
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

ТИЛЬЧИК Ольга Віталіївна, доктор юридичних наук, професор,
Університет державної фіскальної служби України (м. Ірпінь),
<https://orcid.org/0000-0003-2143-3692>

ФІЛІППОВ Станіслав Олександрович, кандидат психологічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
(м. Хмельницький), <http://orcid.org/0000-0001-6700-4194>

ЦУРКАН Олександр Васильович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська юридична академія», <https://orcid.org/0000-0003-4089-2157>

ЧУДИК-БІЛОУСОВА Надія Іванівна, кандидат юридичних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0002-2248-8575>

Економічні науки

051 Економіка

071 Облік і оподаткування

072 Фінанси, банківська справа та страхування

073 Менеджмент

075 Маркетинг

076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

232 Соціальне забезпечення

292 Міжнародні економічні відносини

АНДРОС Світлана Вікторівна, доктор економічних наук, доцент,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ),
<https://orcid.org/0000-0001-5561-901X>

АРЗЯНЦЕВА Дар'я Андріївна, кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0001-8014-7544>

ГЕРАСИМЧУК Василь Гнатович, доктор економічних наук, професор,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», <https://orcid.org/0000-0001-9357-8925>

ГЕРНЕГО Юлія Олександрівна, кандидат економічних наук,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», <https://orcid.org/0000-0002-4929-0411>

ДУТКЕВИЧ Матей Роберт, доктор наук, професор, Технологічно-природничий
університет імені Яна та Анджея Снядецьких (м. Бидгощ, Республіка Польща),
<https://orcid.org/0000-0001-7514-1834>

ЗАПУХЛЯК Іванна Богданівна, доктор економічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
<https://orcid.org/0000-0002-1218-0251>

КОЗЛОВСЬКИЙ Ремігіуш, доктор наук, доцент, Лодзький університет
(Республіка Польща), <http://orcid.org/0000-0003-2781-5341>

КРУПА Дорота, доктор філософії у галузі економіки, Університет Миколи Копе-
рника (м. Торунь, Республіка Польща), <https://orcid.org/0000-0001-9765-6871>

КУЛИНИЧ Омелян Іванович, доктор економічних наук, професор,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0002-8571-0559>

КУЛИНИЧ Роман Омелянович, доктор економічних наук, професор,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0001-7687-8766>

МАТЕЮН Марек, доктор наук, доцент, Лодзький університет
(Республіка Польща), <http://orcid.org/0000-0003-4885-2344>

МОВІЛЕ Ірина, доктор хабілітат економічних наук,
Білецький державний університет ім. Алеко Руссо (Республіка Молдова),
<https://orcid.org/0000-0001-9989-5905>

ОХРИМЕНКО Алла Григорівна, кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет,
<http://orcid.org/0000-0003-0405-3081>

ПИЛА Василь Іванович, доктор економічних наук, професор,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<http://orcid.org/0000-0001-9489-4233>

ПОЛЯНСЬКА Алла Степанівна, доктор економічних наук, професор,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
<https://orcid.org/0000-0001-5169-1866>

СИНЧАК Віктор Петрович, доктор економічних наук, професор,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0001-8957-3654>

ТЕРЕЩЕНКО Тетяна Василівна, кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0001-5748-2854>

ФАСОЛЬКО Тетяна Миколаївна, кандидат економічних наук,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<https://orcid.org/0000-0003-4718-2422>

ЧАЙКОВСЬКА Інна Ігорівна, кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
<http://orcid.org/0000-0001-7482-1010>

ЧМИР Олена Сергіївна, доктор економічних наук, професор,
Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної
експертизи та інформації» (м. Київ), <http://orcid.org/0000-0002-9376-7344>

Науки з державного управління
281 Публічне управління та адміністрування

БЕЛЬСЬКА Тетяна Валентинівна, доктор наук з державного управління,
доцент, Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, <https://orcid.org/0000-0002-2792-4700>

ВЕЛИЧКО Людмила Анатоліївна, кандидат наук з державного управління,
доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
<http://orcid.org/0000-0003-2700-0329>

ГАЙДУЧЕНКО Світлана Олександрівна, доктор наук з державного управління, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, <https://orcid.org/0000-0003-3173-4763>

ГРУДОВСЬКИЙ Піотр, доктор наук, професор, Гданська політехніка (Республіка Польща), <https://orcid.org/0000-0003-0283-7544>

ДЕМІХОВ Олексій Ігорович, кандидат наук з державного управління, Сумський державний університет, <https://orcid.org/0000-0002-9715-9557>

ЄСІМОВА Шолпан, доктор економічних наук, професор, Міжнародний казахсько-турецький університет імені Ходжи Асаві (м. Туркестан, Казахстан)

КАЗАК Ян, доктор наук, доцент, Вроцлавський університет природничих наук (Республіка Польща), <https://orcid.org/0000-0002-1864-9954>

КОВТУН Ірина Броніславівна, кандидат наук з державного управління, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, <https://orcid.org/0000-0001-8530-8642>

КУЗЬМЕНКО Сергій Георгійович, доктор наук з державного управління, доцент, Маріупольський державний університет, <https://orcid.org/0000-0002-5325-9433>

КУЙБІДА Василь Степанович, доктор наук з державного управління, професор, Національна академія державного управління при Президентові України (м. Київ), <https://orcid.org/0000-0001-7564-4706>

МАТВЕЙЧУК Людмила Олександрівна, доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, <https://orcid.org/0000-0002-2989-6002>

РОСТЕК Катажина Беата, доктор наук, професор, Варшавська політехніка (Республіка Польща), <https://orcid.org/0000-0002-7608-738X>

СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА Інна Андріївна, доктор наук з державного управління, Національний авіаційний університет (м. Київ), <http://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

СІРЕНКО Романа Романівна, доктор наук з державного управління, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка, <https://orsid.org/0000-0001-9100-4709>

ТАЛИШИНСЬКИЙ Елвін Бахруз, кандидат політичних наук, Бакінський ісламський університет (Азербайджанська Республіка)

ТЕРТИЧКА Валерій Володимирович, доктор наук з державного управління, професор, Національний університет «Києво-Могилянська академія», <https://orcid.org/0000-0002-9788-3190>

ШИМАНСЬКА Віолета, доктор наук про землю, Поморська академія (м. Слупськ, Республіка Польща), <http://orcid.org/0000-0001-8673-2074>

ЩЕПАНСЬКИЙ Едуард Валерійович, кандидат економічних наук, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ГЕРАСИМЧУК В. Г. (<i>Київ</i>) Програмний підхід до вирішення завдань інноваційного розвитку економіки	6-18
ОХРИМЕНКО А. Г., ОПАНАСЮК Н. А., ПРИЙМАЧЕНКО Н. В. (<i>Київ</i>) Розвиток функціонально-галузевої компоненти національної туристичної системи України	19-37
ФЕДОРЕНКО А. Є. (<i>Чернігів</i>) Сучасний стан функціонування інформаційної сфери економіки України	38-46

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

ГАМОВА О. В. (<i>Запоріжжя</i>) Принципи оцінки конкурентоспроможності та напрямки успішного функціонування промислових підприємств в умовах мінливості ринкового середовища.....	47-54
ФАСОЛЬКО Т. М. (<i>Хмельницький</i>), СЕМ'ЯНЧУК П. М. (<i>Тернопіль</i>) Підвищення ефективності матеріально-технічного забезпечення підприємства	55-67
ГЕВКО В. Л. (<i>Київ</i>) Специфіка прагматизму оцінки міжфірмових взаємозв'язків підприємств мережових структур в умовах макротрендів бізнесу	68-76
КРУШИНСЬКА А. В. (<i>Хмельницький</i>) Економічне обґрунтування сценаріїв підвищення прибутковості та інвестиційної привабливості підприємства на основі використання операційного важеля	77-89
ЧАН Сі Цю (<i>Київ</i>) Формування інноваційного потенціалу компанії: результат систематизації та узагальнення фундаментальних досліджень	90-102

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

СИНЧАК В. П., ГРЕХОВА О. В. (<i>Хмельницький</i>) Фінансові аспекти дуальної форми здобуття освіти	103-122
--	---------

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ПАСТУХ К. В. (<i>Харків</i>) Прогнозування, програмування, планування у публічному управлінні	123-130
---	---------

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

СІРЕНКО Р. Р. (<i>Львів</i>) Механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти України	131-139
ГРИЦЬКО Р. Ю., ГРИНИШИН Г. М. (<i>Львів</i>) Актуальні проблеми державного регулювання надходження іноземних інвестицій в Україну: економічний та правовий аспект	140-150
ТЕРЕЩЕНКО Т. В., ЛАЛУЄВА Н. М. (<i>Хмельницький</i>) Адаптація зарубіжного досвіду управління розвитком інтелектуального капіталу України	151-162
ДЕМІХОВ О. І. (<i>Суми</i>) Інституціональний механізм забезпечення публічної політики громадського здоров'я в умовах подолання бідності	163-175
ТАРАБАН С. В. (<i>Харків</i>) Капітальні інвестиції як складова державної інвестиційної політики на регіональному рівні	176-185

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

TALYSHINSKY E. B. (<i>Baku, Azerbaijan</i>) Information Policy in the Field of Public Administration	186-193
--	---------

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА	194-195
--	----------------

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЧАСОПИС «УНІВЕРСИТЕТСЬКІ НАУКОВІ ЗАПИСКИ»	196-201
---	----------------

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ	202-203
-------------------------------------	----------------

ECONOMICS AND NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT

- Gerasymchuk, Vasyl.* A Programmatic Approach to Solving the Problems of Innovative Development of the Economy 6-18
- Okhrimenko, Alla; Opanasiuk, Natallia; Priymachenko, Natallia.* Development of the Functional-Sectoral Component of the National Tourist System of Ukraine 19-37
- Fedorenko, Andrey.* Current State of Functioning of the Information Sphere of Economy of Ukraine 38-46

ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT

- Gamova, Oksana.* Principles of Assessing the Competitiveness of Industrial Enterprises and Areas of Successful Operation in a Volatile Market Environment 47-54
- Fasolko, Tetiana; Semyanchuk, Petro.* Increasing the Efficiency of Material and Technical Support of the Enterprise 55-67
- Gevko, Volodymyr.* Specificity of Pragmatism Evaluation of Interfirm-Relations between Enterprises at Network Structures in the Conditions of Business Macro Trends 68-76
- Krushynska, Alla.* Economic Substantiation of Scenarios of Increase of Enterprise Profitability and Investment Attractiveness on the Basis of Use of the Operational Leverage 77-89
- Chang, Shichao.* Formation of the Innovative Potential of Companies: the Result of Systematization and Generalization of Basic Research 90-102

MONEY, FINANCE AND CREDIT

- Synchak, Viktor. Hrehkova, Oleksandra.* Financial Aspects of the Dual Form of Education 103-122

THEORY AND HISTORY OF PUBLIC ADMINISTRATION

Pastukh, Kateryna. Forecasting, Programming, Planning
in a Public Administration 123-130

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Sirenko, Romana. Mechanisms of State Regulation of Physical
Culture and Educational Activities in Higher Education
Institutions of Ukraine 131-139

Hrytsko, Roman; Hrynyshyn, Halyna. Current Problems of
State Regulation of Foreign Investment into Ukraine:
Economic and Legal Aspect 140-150

Tereshchenko, Tetiana; Lalueva, Nadiia. Adaptation of Foreign
Experience in Managing the Development of Intellectual
Capital of Ukraine 151-162

Demikhov, Oleksii. Institutional Mechanism for Public Health
Policy in Conditions of Poverty Alleviation 163-175

Taraban, Svitlana. Capital Investment as a Component of State
Investment Policy at the Regional Level 176-185

PUBLIC MANAGEMENT OF STATE SECURITY AND PUBLIC ORDER

Talyshinsky, Elvin. Information Policy in the Field
of Public Administration 186-193

DOI 10.37491/UNZ.74.9
УДК 336.14:378

Віктор СИНЧАК¹,
Олександра ГРЕХОВА²

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Показано роль дуальної форми здобуття освіти в підвищенні якості підготовки випускників вітчизняних навчальних закладів. Наголошено на необхідності диверсифікації джерел фінансування дуальної форми здобуття вищої освіти на етапах її впровадження. Визначено дуальну форму організації навчання мотиваційним чинником диверсифікації джерел фінансування освіти. Розкрито зміст принципу дуальності та особливості його застосування у підвищенні фаховості випускника. Наголошено на вагомості двох форм навчання студентів у різних середовищах. Охарактеризовано поняття «дуальна форма здобуття освіти» та «дуальна форма організації навчання». Підкреслено коректність застосування в науковій лексиці та вживання на практиці понять «дуальна форма здобуття освіти» та «дуальна форма організації навчання». Проаналізовано зарубіжний досвід фінансування вищої освіти. Показано багатоаспектність у підготовці фахівців у ЗВО з використанням академічного капіталу та диверсифікації джерел фінансування освіти у зарубіжній практиці. Узагальнено зарубіжний досвід підготовки спеціалістів робітничих професій та фінансування професійного навчання. Ви-

¹ доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
synchak@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-8957-3654>.

² фінансовий експерт Хмельницького відділення,
ПрАТ «Страхова компанії «ТАС» (м. Хмельницький),
olexandragreh@gmail.com.

значено вигоди від прямого та опосередкованого фінансування професійної освіти для створення додаткових навчальних місць на робочому місці. Наведено німецький досвід формування Рамкового навчального плану закладом освіти та Рамкового плану практики за участю роботодавця. Наголошено на стимулах і мотивації ментора під час навчання студентів на робочому місці. Опрацьовано результати пілотних проектів з впровадження дуальної форми організації навчання у вітчизняних закладах з підготовки робітничих професій. Установлено високий рівень працевлаштування випускників професійних училищ та економію коштів завдяки збільшенню практичного навчання на робочому місці. Узагальнено особливості реалізації дуальної форми організації навчання і його фінансування в Барському коледжі транспорту та будівництва. Доведено необхідність врахування графіку роботи роботодавців під час формування робочого навчального плану освітніми закладами. Проведено порівняння зіставлень навчання студентів у закладах освіти та на робочих місцях за різних моделей дуальної форми здобуття освіти. Проведено розрахунки для освітньої програми з розподілом кредитів між вітчизняним ЗВО і роботодавцями. Запропоновано основні напрями розробки освітньо-професійних програм у ЗВО.

Ключові слова: форми здобуття освіти, вартість навчання, теоретичне навчання, практичне навчання, база практики, інтереси роботодавця, освітньо-професійна програма, принципи дуальності, дуальна форма здобуття освіти, дуальна форма організації навчання, моделі реалізації дуальної форми здобуття освіти, заклади вищої освіти, заклади професійної освіти, фінансування освіти, пряме та опосередковане фінансування, фінансування професійного навчання, фінансове забезпечення, диверсифікація джерел фінансових ресурсів.

Розвиток вітчизняної освіти в Україні є одним із важливих пріоритетів серед напрямів державної політики та спрямовується на досягнення національної мети стратегічного інноваційного розвитку, прискорення інституційної й технологічної модернізації. Відтак забезпечити означені пріоритети можливо завдяки високому рівню підготовки здобувачів освіти. Тому для України особливо актуальним є впровадження дуальної форми здобуття освіти з метою утримання конкурентних переваг у глобальному просторі працевлаштування. Це спричинено необхідністю посилення практичної підготовки студентів з метою відповідності їх рівня кваліфікації вимогам сучасного ринку праці.

Безумовно, якісний процес впровадження дуальної форми здобуття освіти потребує ефективного та злагодженого механізму, що функціонує на основі відповідного інструментарію та забезпечений дієвою моделлю її фінансування. Багатоаспектність такої моделі полягає в тому, що вона, по-перше, належить до «національної системи управління освітою», по-друге, «є інструментом державної політики», і, по-третє, «включає суб'єктів, елементи механізму фінансування, підходи до оцінки та моніто-

рингу» [1]. Тому диверсифікація джерел фінансування є одним із завдань на шляху до впровадження дуальної форми здобуття освіти, що особливо актуалізується в умовах євроінтеграційних процесів і поширення практики навчання фахівців у зарубіжних навчальних закладах.

Фінансове забезпечення освітньої діяльності та проблеми впровадження дуальної форми здобуття освіти займають важливе місце в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Особливості фінансування та опосередкованої державної підтримки освітньої діяльності досліджуються у працях Я. Петракова [1], І. Власової [2], Т. Боголіб [3], Н. Ткаченко та Н. Цікановської [4], Р. Демілло [5], Л. Олейнікової і І. Точиліної [6], І. Татомир [7], Л. Ловінської [8], А. Соколовської [9] та в публікаціях інших авторів. Підвищений інтерес дослідників і практикуючих фахівців в останні роки викликає питання дуальної форми здобуття освіти, що аналізуються в науковій та освітянській літературі в роботах О. Врублевської [10], С. Дrajниці і О. Дrajниці [11], Н. Мельник та І. Миколайчук [12], Д. Матат [13], Й. Кібітлевського [14] та у працях інших науковців. У цій площині проводилися дослідження й авторами цієї статті [15–16]. Однак серед чинних підходів фінансові аспекти дуальної форми здобуття освіти як відносно нового явища для вітчизняного освітнього простора, є маловивченими, не існує чіткого розуміння відмінностей у словосполученнях «дуальна форма здобуття освіти» і «дуальна форма організації навчання», не має однозначного бачення у підходах до впровадження цих форм в освітній процес закладів вищої освіти (ЗВО) з урахуванням практики закладів професійного навчання, недостатньо вивченою є думка роботодавців щодо їхньої участі у впровадженні дуальної форми здобуття освіти, що й обумовило необхідність нашого дослідження.

Метою статті є узагальнення наукових підходів до розкриття змісту дуальної форми здобуття освіти й опрацювання зарубіжного досвіду та вітчизняної практики фінансового забезпечення освітньої діяльності й обґрунтування напрямів розробки освітньо-професійних програм за дуальною формою організації навчання у закладах вищої освіти України.

В умовах розвитку потреб сучасного ринку праці моделі фінансування освіти відчувають необхідність еволюціонування та адаптації до викликів, які диктує стан вітчизняної економіки та світові тенденції у сфері працевлаштування. Поява нових спеціальностей та їх модифікація, можливість вільного вибору українськими випускниками шкіл і коледжів зарубіжних закладів вищої освіти та внутрішня і зовнішня конкуренція за абітурієнта викликають потребу підвищення рівня вітчизняної освіти з урахуванням світових практик її здобуття. Відтак виникає необхідність підвищення якісного рівня навчання у ЗВО, зокрема збільшення годин на практичні заняття на робочому місці для підготовки кваліфікованих фахівців. Тому дуальна форма організації навчання, що у своїй основі передбачає використання ЗВО як інституцій для цільового та результативного створення людського капіталу, розглядається нами як один із вагомих чинників підвищення якості освіти.

Слід зауважити, що термін «дуальність» (від лат. *dualis* — подвійний) є предметом пізнання як у точних і природничих науках, так і у фі-

лософському та соціально-гуманітарному просторі. Так, лауреат найпрестижнішої відзнаки (медаль Філдаса й Абелівської премія) в галузі математики сер Майкл Атія, характеризує дуальність як «евристичний принцип, що дозволяє розглядати один і той самий об'єкт із двох різних думок» [17, с. 47]. Відтак фаховість випускника як об'єкт результату, з погляду дуалістичного міркування, досягається завдяки взаємопов'язаним і взаємодоповнюючим двом формам навчання — теоретичній компоненті та практичній складовій. Безумовно, кожна із цих компонент мають свій алгоритм, структуру, особливості, спосіб досягнення фаховості тощо. Проте ці складові спрямовані на один результат, який їх й об'єднує після завершення навчання фахівця.

Однак деколи дуальні поняття намагаються об'єднати або «витлумачити як протилежності» [17, с. 48], зокрема як і досягнення результату у сфері освіти під час набуття фахівцем компетентності, вважаючи, що її можна досягти завдяки одній із форм навчання. Відома теза «Забудьте все, що вас навчали, бо на практиці це не так» підтверджує зміст такого підходу. Причому тут може простежуватися свідомо мета щодо надання переваг одній із форм, зокрема за інституційно-центрованого підходу (враховує інтереси навчального закладу).

Як у першому випадку, так і у другому — це скоріш за все виняток, який також може витлумачуватися з погляду дуалістичного міркування, виходячи із феномену принципу дуальності. Тобто обидві форми навчання можуть бути уніфіковані й реалізовуватися в одному місці, що спостерігаємо нині у вітчизняному освітньому просторі. Ідеться про теоретичне навчання в закладі освіти без його здійснення на робочому місці в роботодавця. Виняток складає проходження практик, у якій роботодавець не зацікавлений, а сама вона перетворилася у збирання студентами даних для написання звіту про її проходження.

Відтак принцип дуальності, беручи до уваги зазначені міркування, ніби і забезпечується, бо є дві форми навчання, які різняться за досяганням результату. Проте обидві вони реалізуються в однорідному освітньому просторі та не дозволяють сформулювати уяву про результат з боку іншого оточення, в якому буде перебувати випускник у майбутньому. Тому, переходячи до практичного середовища з теоретичними надбаннями, вчорашній студент, а нинішній дипломований фахівець, залишається наодинці з проблемою застосування набутих знань на практиці. Звідси — і необхідність у дуальній формі здобуття освіти як явища, що в останні роки впроваджується у вітчизняну практику.

Водночас виникає необхідність розгляду та визначення місця зазначеного явища в категоріальному та понятійному апараті, адже разом із ним вживаються інші терміни зі звуженою або деформованою сутністю (дуальне навчання, дуальна освіта тощо), оскільки вони мають різні призначення. Відтак посилюється неоднозначність у трактуванні та розумінні цих, здавалося б, однакових за змістом дефініцій і словосполучень, до того ж, не обґрунтованих і не розмежованих у наукових публікаціях.

Так, у науковій літературі та освітянських виданнях поширеним у застосуванні є термін «дуальна освіта» [12, с. 310; 18, с. 5]. Проте таке за-

стосування понять є дискусійним з наукового погляду та суперечить законодавчо встановленим видам освіти (формальна, неформальна, інформальна), наведених у ст. 8 Закону [19]. До того ж, серед складників і рівнів освіти, наведених у ст. 10 (дошкільна, повна загальна середня, професійна (професійно-технічна), вища тощо), також відсутнє поняття «дуальна освіта».

Натомість у ст. 9 Закону [19] чітко прописано форми здобуття освіти, серед яких — і дуальна. Додатково потрібно наголосити, що така форма здобуття теоретичних знань і практичних навичок може бути елементом як професійно-технічної освіти, так і фахової передвищої, і вищої освіти. Відтак вважаємо недоцільним виділяти її в окремий рівень або у складник і вживати спрощено у словосполученні «дуальна освіта».

Для посилення наведеного підходу та витлумачення вказаних словосполучень звернемося до чинного законодавства. Так, відповідно до Закону України «Про освіту» [19], дуальна форма здобуття освіти — це, по-перше, «спосіб здобуття освіти», по-друге, такий спосіб здобуття освіти «передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктах освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації», і, по-третє, всі питання здобуття освіти регулюються «як правило, на основі договору». Очевидно, що, з позиції законодавця, наведений «спосіб здобуття освіти» (саме у такому словосполученні) розглядається як окрема форма, з чим, безперечно, ми погоджуємося.

Тут доцільно зупинитися на ще одному важливому документі, зокрема Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 6670–р [20] (Концепція). Зауважимо, що в цьому документі, на відміну від Закону [19], у визначенні дуальної форми здобуття освіти, по-перше, не передбачено «інших суб'єктів освітньої діяльності», з якими може поєднуватися навчання осіб у закладах освіти, і, по-друге, наголошено на однойменній назві договору, за яким має здійснюватися така підготовка фахівців. На нашу думку, таке звужене тлумачення, з одного боку, та розширене з іншого — має принципове значення, адже за Законом [19] договір може бути не лише тристороннім, враховуючи можливість залучення інших суб'єктів освітньої діяльності, тоді як відповідно до Концепції [20] саме таким він і передбачається. Стосовно назви договору, наведеної у Концепції [20], то таке уточнення вважаємо незайвим.

Не менш вживаним у науковій літературі та в освітянських публікаціях є словосполучення «дуальне навчання» [11, с. 52; 18, с. 4] та «дуальна форма навчання» [14, с. 388], що, за визначенням Й. Е. Кібітлевського, передбачає «систему організації освітнього процесу, в якому суттєва частина навчання здійснюється на робочих місцях з оплатою праці особі, яка навчається». Очевидно, що в цьому контексті поняття «дуальне навчання» розглядається з погляду менеджменту та однієї із його функцій, зокрема організування. Тому, відповідно до зазначеного підходу, вважаємо, що словосполучення «дуальне навчання» потребує змістового розширення у бік цієї функції. Тобто таке навчання зорієнтоване на організаційну скла-

дову, а відтак форма має містити зміст процесу та відображати його в назві «дуальна форма організації навчання».

Тож, проаналізувавши вищенаведені підходи та позицію законодавця, узагальнюємо, що поняття «дуальна форма здобуття освіти» і «дуальна форма організації навчання», на нашу думку, є найбільш практичними та коректними. Тому в нашому дослідженні будемо використовувати саме такі словосполучення.

Одним із важливих чинників успішного впровадження дуальної форми здобуття освіти є її фінансове забезпечення. У Концепції [20] зазначено, що її реалізація здійснюватиметься коштом державного і місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством. У подальшому передбачається, що обсяги фінансових ресурсів на реалізацію Концепції повинні щорічно визначатися у бюджетах країни. При цьому доцільно враховувати і зарубіжний досвід, який загалом свідчить про «близько 4 тисяч схем фінансування вищої освіти» [21, с. 75]. Класичні університети провідних країн діють за принципами конкурентоспроможності та дохідності, перетворюючись на підприємницькі. Водночас створюються ринки он-лайн-освіти як окремих сегментів з цільовими аудиторіями (навчальні заклади, університети, контент-провайдери). Такий її прогрес дозволяє зарубіжним вченим передбачати, що «до 2030 року найбільшим інтернет-бізнесом має шанси стати освітня компанія, яка розбудує нову систему освіти» [7, с. 45]. Проте з використанням дистанційної форми навчання в освітньому процесі, вона може суттєво вплинути на зменшення вказаного терміну у прогнозах учених.

Тож для залучення додаткових коштів університети, до прикладу США, розширяють співпрацю з бізнесом, переорієнтовуються із звичайного навчання найманих осіб на комерціалізацію діяльності, підготовку майбутніх бізнесменів і засновників власних фірм, спонукаючи студентів до генерування бізнес-ідей і створення стартапів тощо. Вкладені у стартапи фінансові ресурси згодом повертаються від реалізованих бізнес-проектів при передачі випускниками — власниками компаній акцій та/або завдяки внескам, які здійснюють колишні студенти в ендаумент-фонди тощо [22, с. 95]. Тому структура фінансування університетів у США складається не лише із плати за навчання (30 %), але й коштів бізнес-структур (корпоративна філантропія) і штату (25 %), грантів на наукові проекти державних агенцій, бізнес-структур (30 %) та стипендій федерального уряду студентам (15 %) [3, с. 86–87]. В Україні історично склалося, що найбільша частка фінансування освіти припадає на державу (біля 80 %) [6, с. 114; 9, с. 15].

Зазначені заходи у фінансовому забезпеченні підприємницьких університетів сприяли появі так званого «академічного капіталізму» або, за визначенням Р. Деміло, «другої революції у вищій освіті» [5]. Останній витлумачується, з одного боку, як «вузький тип підприємництва, для якого академічний персонал університетів ... використовує свій академічний капітал ...», а з іншого — як «ринкова чи ринкоподібна діяльність науково-освітньої організації та її співробітників щодо залучення зовнішніх доходів» та характеризується «розвитком мережі організацій, завдяки яким

руйнуються межі між вищою освітою, державним і приватним сектором економіки» або створюються структури «із суспільними, некомерційними та комерційними ознаками» [4, с. 46]. При цьому з'являється можливість диверсифікувати джерела фінансових ресурсів для забезпечення освітньої діяльності.

Ще більш актуальною для України, враховуючи «суттєву нестачу висококваліфікованих робітничих кадрів» [14, с. 389], є їх підготовка та фінансування професійного навчання. Останнє потребує участі роботодавців (на базі яких здійснюється виробниче навчання або практика) та співпраці з ними закладів освіти на договірних засадах. Успішна реалізація такого алгоритму навчання за кордоном здійснюється завдяки державним субсидіям і створенню фондів як за рахунок роботодавців, так і за спільними з державою договорами, наданню податкових пільг роботодавцям тощо [23, с. 96]. Таке пряме та опосередковане фінансування професійної освіти дозволяє створити додаткові навчальні місця на робочому місці, перерозподілити кошти для навчання між компаніями, усуває проблему браку кваліфікованих робітників і фахівців для розвитку високотехнологічних галузей тощо. Безумовно, окремі елементи непрямого фінансування використовуються у вітчизняній системі навчання, серед яких податкові знижки з податку на доходи фізичних осіб для здобувачів професійної або вищої освіти або членів їхніх сімей, звільнення надавачів освітніх послуг від ПДВ, плати за землю тощо.

Достатньо дієвою є підтримка навчання працівників компаній і студентів у Німеччині, в якій виокремлюють державну форму фінансування, приватну (плата за навчання, фонди фінансування профтехосвіти роботодавцями), співфінансування (податкові пільги, ваучерне фінансування (ресурси спрямовуються за студентом), кредити) [2, с. 227]. Так, під час вивчення німецького досвіду (6–8 листопада 2018 р.) за програмою «Поглиблена дидактика та методи навчання дорослих» в Академії публічного адміністрування Берліна, з'ясовано, що у Німеччині законодавчо затверджено 327 професій у сфері професійної освіти. Нею опікується Федеральний інститут професійної освіти, що співпрацює з роботодавцями, землями та разом із галузевими інституціями визначає порядок навчання. У таких умовах теоретичний блок дисциплін затверджується у Рамковому навчальному плані закладу освіти. Роботодавець, залежно від особливостей своєї установи, формує Рамковий план практики та закріплює за практикантом сертифікованого наставника (ментора). Мотивацією для одержання сертифіката ментора та підвищення його кваліфікації, що відбувається під час спільних семінарів з керівниками баз практик, є переміщення на вищу посаду за основним місцем служби. Таке навчання студентів на робочому місці дозволяє вивільнити час для ментора, звільнити його від менш кваліфікованої праці та зосередитися на більш відповідальній роботі, передбаченої функціональними обов'язками. Основний принцип у роботі німецького ментора «Не тримайте свій досвід при собі» має не лише змістове наповнення, але й практичне значення, що особливо важливо з погляду дуальної форми здобуття освіти. Тому сертифікований керівник від бази практики нині у Німеччині вважається витребува-

ним фахівцем. І якщо дуальна форма організації навчання у Німеччині перебувала спочатку лише на рівні професійної освіти, то згодом вона почала застосовуватися в освітніх програмах ЗВО (1 200 ОП у 2018 році) [24].

В умовах вітчизняного досвіду, як засвідчує проведений аналіз, поки що така практика більше поширена в навчальних закладах, які здійснюють підготовку робітничих професій. Ідеться про опрацювання нами результатів пілотних проектів 2015–2017 рр., які засвідчують високий рівень (до 97 %) працевлаштування студентів професійних училищ міст Львова, Києва та Запоріжжя [25]. Подібний результат спостерігаємо і на Сумщині у 6 закладах, у яких за підсумками реалізації проекту 79 % студентів були працевлаштовані на підприємствах-партнерах. При цьому вартість теоретичного навчання одного студента всередньому зменшилась на 11 % [26]. Аналогічний експеримент з дуальною формою організації навчання проводився на базі ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище» та «Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Львівській області» [27]. У результаті його проведення вдалося спрямувати на перерозподіл 13 940,12 грн на одного студента і всього 320 622,76 грн на 23 студентів, які взяли участь у пілотному проекті.

Перерозподіл коштів на одного студента у розмірі 14 717,51 грн або 4,35 % (табл. 1) встановлено і за експериментом, що проводився на базі ВПУ №33 м. Києва [27]. Реалізація такого проекту дозволила збільшити кількість годин практичного навчання, дотриматися при цьому вимог державного стандарту і можливість перерозподілити по цьому закладу 338,5 тис грн.

Таблиця 1

**Результати реалізації проекту
«Професійна підготовка кваліфікованих робітників
з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти»**

Показники	Звичайна форма		Дуальна форма		Відхилення	
	год.	%	год.	%	год.	%
Загальний обсяг навчального часу	2093	100	2093	100	-	-
Професійно-практична підготовка	1262	60,3	1546	73,9	+284	13,6
Загально-професійна підготовка	162	7,7	90	4,3	-72	3,4
Професійно-теоретична підготовка	669	32,0	457	21,8	-212	10,2
Загальний фонд теоретичного навчання (год.)	831		547		269	
Кошти для перерозподілу, грн	На 1-го студента		Всього			
	14717,51		338502,73			

Примітка: Розраховано на основі джерела [27].

Проте зазначені зміни були б недостатніми, якщо зупинитися лише на зазначених результатах, адже вони більше відповідають інтересам студентів і стратегії навчальних закладів. Проте проведений експеримент, як засвідчують дані аналізу, мав зиск і для роботодавців. Причому він був очевидним ще під час проведення виробничої практики двох груп студентів, з яких одна перебувала на дуальній формі здобуття освіти (табл. 2).

Таблиця 2

**Надходження коштів роботодавцю
від реалізації продукції під час виробничої практики
студентів двох форм здобуття освіти (грн)**

Форми здобуття освіти	I рік навчання	II рік навчання	III рік навчання	За 3 роки навчання
Дуальна	79 131,00	71 806,00	150 937,00	121 120,00
Звичайна	58 283,00	32 094,00	90 377,00	
Відхилення, грн	20 848,00	39 712,00	60 560,00	
Відхилення, %	26,4	55,4	40,2	40,1

Примітка: розраховано на основі джерела [27].

Провівши аналіз надходження коштів, отриманих від реалізації послуг, наданих однією і другою групами студентів під час проходження виробничої практики за відповідними формами навчання, встановлено й різні результати. Так, та група, яка здобувала освіту за дуальною формою, під час проходження практики, мабуть, була більш вмотивованою та краще підготовленою. Це дало змогу студентам-практикантам ефективніше виконувати функції працівника та забезпечити для бази практики надходження більшої суми коштів на 26,4 %, 55,4 % та 40,2 % відповідно у перший, другий та третій роки навчання. Крім цього, таке навчання дало змогу прийняти на практику 23 студенти та за щорічної нестачі 43 робітників задовольнити потребу роботодавців на 53,5 %.

Заслуговує на увагу досвід, що вивчався нами 18 лютого 2020 р. безпосередньо у Барському коледжі транспорту та будівництва (БКТБ), зокрема щодо застосування елементів дуальної форми здобуття освіти. Її впровадження в цьому закладі здійснюється за двома напрямками. Перший з них реалізується за грошової та матеріальної підтримки роботодавців, які сприяють впровадженню різноманітних практико-орієнтованих технологій навчання у самому закладі з виготовленням стендів, моделей і макетів, використання машин і механізмів, наявних на підприємствах, з якими укладені угоди про співпрацю [14, с. 389]. Безумовно, цей напрям дозволяє зміцнити матеріально-технічну базу навчального закладу. Однак, на нашу думку, за такої організації навчання більше забезпечується інституційно-центрований підхід (більше відповідає інтересам коледжу),

який не дозволяє повноцінно реалізувати принцип дуальності, адже за такого підходу втрачається можливість якісної адаптації студента до умов роботодавця та швидкого входження майбутнього фахівця в операційний цикл підприємства.

Другий напрям передбачає укладення типових договорів, за якими проведення теоретичних навчань здійснюється педагогами у БКТБ, а лабораторно-практичних занять — на базі роботодавця під керівництвом викладачів. При цьому і студенти (3 і 4 курсів), і залучені до практичних занять викладачі мають можливість отримати додаткову заробітну плату, що важливо з погляду адекватного використання праці майбутнього фахівця. Реалізації цього напрямку в коледжі сприяє попит на робітничі професії роботодавців, які конкурують за випускників. І навіть під час роботи екзаменаційних комісій роботодавці (5–6 осіб) за власною ініціативою присутні на захисті дипломних робіт, пропонуючи майбутнім працівникам різні соціальні пакети. Очевидно, що така форма здобуття освіти зорієнтована на реалізацію студентсько-центрованого підходу (більше відповідає інтересам студентів) та дотримання принципу дуальності. При цьому загалом забезпечується тристороння зацікавленість — студента, роботодавця та коледжу. Вважаємо, що це найголовніша передумова успішної реалізації дуальної форми здобуття освіти для будь-якого навчального закладу.

Важливою передумовою організації навчання з елементами дуальної форми здобуття освіти є графік роботи роботодавців, що повинен враховуватися освітніми закладами під час формування робочих навчальних планів. Вивчення досвіду роботи у БКТБ показав, що окремі транспортно-будівельні підприємства, з якими підписуються тристоронні угоди, працюють за вахтовим методом (кожна бригада по 15 днів підряд). Відтак теоретична та практична компоненти у графіку навчального процесу в цьому закладі передбачено сформувати 15 на 15 днів або 30 на 30 днів. Зауважимо, що у світовій практиці використовуються різні моделі реалізації дуальної форми здобуття освіти. Так у Німеччині декілька днів у тиждень студент перебуває у навчальному закладі і стільки ж на виробництві. Канадсько-американська модель передбачає посеместрове навчання, тобто один семестр у закладі освіти і один — на базі практики в роботодавця [24].

Отож з урахуванням вивчення зарубіжного досвіду, вітчизняної практики та результатів пілотних проектів у професійній освіті, вважаємо, що одним із напрямів посилення практичної складової під час підготовки фахівців у ЗВО є впровадження дуальної форми здобуття освіти, яка поряд з наведеними перевагами частково вирішує проблему браку коштів навчальних закладів (на чому вже наголошувалося [16, с. 290–291]). При цьому не відкидається чинний порядок фінансового забезпечення закладів освіти, а лише змінюється перерозподіл частки у фінансуванні. Результат дуальної форми організації навчання, на нашу думку, у перспективі відобразиться на якісних знаннях, навичках і працевлаштуванні випускників, виправданих очікуваннях роботодавців від підготовки сту-

дентів, поліпшенні фінансового забезпечення закладів освіти появи «клондайку фахівців».

Натомість, проаналізувавши Постанову Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146 [28], слід наголосити на окремих змінах у вітчизняній системі фінансування вищих навчальних закладів державної форми власності, завдяки введенню у 2020–2022 рр. Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між ЗВО (табл. 3), адже обсяг фінансування залежатиме від комплексного показника діяльності i -го закладу вищої освіти (A_i). До розрахунку останнього (крім показників розрахункового контингенту здобувачів вищої освіти (PK_i), масштабу діяльності (M_i), регіональної підтримки (RP_i), наукової діяльності (H_i) та показника міжнародного визнання (MB_i)) використовується показник працевлаштування випускників (PB_i), який віднесено до зазначеної нижче формули (1).

$$A_i = PK_i * M_i * RP_i * H_i * MB_i * PB_i \quad (1)$$

Таблиця 3

Етапи введення Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між ЗВО

Етапи	Період	Застосування
I	з 1 січня 2020 р.	до закладів вищої освіти державної форми власності, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки та здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за державним замовленням (крім Київського національного університету імені Тараса Шевченка)
II	з 1 січня 2021 р.	до закладів вищої освіти державної форми власності, що належать до сфери управління інших державних замовників, до сфери управління яких належить більше одного закладу вищої освіти, та здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за державним замовленням, а також до Київського національного університету імені Тараса Шевченка, закладів вищої освіти приватної форми власності
III	з 1 січня 2022 р.	до закладів вищої освіти державної форми власності незалежно від сфери управління

Примітка: Узагальнено на основі джерела [28].

З наведеної формули очевидно, що бюджетне фінансування отримуватимуть ЗВО, що матимуть кращі результати діяльності, у тому числі і у працевлаштуванні студентів, бо можуть створити їм кращі життєві траєкторії. Тут лише зауважимо, що у формулі показник працевлаштування випускників, до запровадження моніторингу їхньої зайнятості дорівнюватиме одиниці. Відтак передбачаємо в перспективі зростання вагомості цього показника, як і те, що максимального значення його зможуть досягати ЗВО з добре налагодженою дуальною формою організації навчання, яка сприятиме працевлаштуванню.

Це з одного боку, а з іншого — очевидним є те, що показник працевлаштування показує не лише успішну діяльність ЗВО, але й активність самих випускників (і їх батьків), завдячуючи їхній мобільності в пошуку робочих місць. У цей час незрозумілим є і сам порядок проведення моніторингу зайнятості, який планується запровадити у перспективі. Тому слухним є застереження А. М. Соколовської, яка зауважує, що «ефективність формульного фінансування великою мірою залежить від вимірності показників, достовірності джерел інформації і ефектів впливу на поведінку керівників і викладачів ЗВО» [9, с. 19]. Дискусійним вважаємо те, що фінансування зайнятості студентів повинно здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України, зважаючи на наявність цільового джерела Державного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Тому, на нашу думку, у формулі (1) позначення П_{Ві} доцільно замінити на показник дуальної форми здобуття освіти (ДФ_і), що вказуватиме на фінансування навчання, а не працевлаштування. Критерієм для його обрахунку має стати чисельність здобувачів вищої освіти, які уклали тристоронні угоди й фактично знаходяться на дуальній формі організації навчання станом на 1 жовтня попереднього календарного року із запровадженням двох форм звітності — роботодавця і ЗВО. Мінімальну величину коефіцієнта ДФ_і необхідно встановити на рівні 1 (для закладів без дуальної форми організації навчання), збільшуючи його (не більше як до 1,5) залежно від кількості контингенту, який здобуває освіту за дуальною формою. При цьому потрібно враховувати величину ЗВО та чисельність студентів, які в них навчаються на державному або регіональному замовленні.

Тож якісно посилити підготовку фахівців під час здобуття вищої освіти у вітчизняних реаліях можливо шляхом збільшення практичної компоненти завдяки дуальній формі організації навчання та спроможності всіх стейкхолдерів досягти компромісу у цьому питанні. Необхідність зазначених вимог спричинена потребою не лише учасників системи вищої освіти, але й повинна підтримуватися роботодавцями. Із останніми таку роботу (на початку) доцільно розпочинати з мінімальною чисельністю студентів на робочому місці і з обсягом 25–30 % кредитів (за оцінкою МОН України від 25 до 50 % [29, с. 9]).

Для обґрунтування такого підходу проведемо розрахунки за даними Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова для освітньої програми Магістр фінансів, банківської справи та страхування за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» з розподілом кредитів (71,1 % / 28,9 %) відповідно між ЗВО і роботодавцями. Проаналізувавши освітньо-професійну програму (ООП), закономірно, що вона передбачає блок навчальних дисциплін, які можуть вивчатися безпосередньо в банках і страхових компаніях. ООП розроблялася робочою групою за участю фахівців Хмельницької філії АТ КБ «ПриватБанк» та регіонального офісу Страхової компанії ПЗУ. Відмінності у кредитах між чинною ООП навчання та запропонованою наведено у табл. 4.

Таблиця 4

**Результати порівняння ОПП
за різними формами організації навчання**

Складові ОПП	Кількість кредитів за чинною ОПП	Кількість кредитів за пропонованою ОПП
I. Обов'язкові компоненти	39,0	39,0
II. Вибіркові компоненти	33,0	28,5
III. Практична підготовка	9,0	22,5
Всього	90,0	90,0

Примітка: розрахунки авторів.

За даними табл. 4 узагальнюємо, що зменшення та зарахування кредитів повинно відбуватися залежно від специфіки виконуваної роботи студентом під час практичного навчання та регулюватися внутрішнім Положенням і тристороннім договором про співпрацю між ЗВО, студентом та роботодавцем. Зарахування таких кредитів може здійснюватися за виконання завдань на робочому місці. Відтак вважаємо, що одночасне поєднання стимулів (враховуючи фінансові можливості банків і страхових компаній) і мотивування до здобуття фахових компетентностей у ЗВО та середовищі зазначених фінансових установ дозволить забезпечити якісний рівень підготовки фахівців за означеною спеціальністю.

Використовуючи дані цього ж ЗВО, проведемо розрахунки для перерозподілу коштів, який вбачаємо під час скорочення годин теоретичної підготовки. При цьому визначимо винагороду наставнику, призначеного вказаними фінансовими установами для проведення практичних занять на робочому місці (табл. 5).

Таблиця 5

Розрахунок винагороди наставнику від фінансової установи

Показники	грн
Заробітна плата НПП без нарахувань	24 249,4
Заробітна плата з нарахуваннями	29 584,2
Кошти для перерозподілу	7 396
Винагорода наставника	1 849

Примітка: розраховано на основі [30].

Провівши обчислення, отримуємо 7 396 грн у розрахунку на одного студента, що підлягають перерозподілу для забезпечення практичного навчання на робочому місці (виплати матеріального заохочення наставнику, який здійснюватиме підготовку студента від вказаних фінансових

установ, тощо). Окрім цього, студент магістратури, який навчається за дуальною формою здобуття освіти, вже володіє набутими вміннями та навичками, необхідними для виконання посадових обов'язків. Відтак він матиме можливість отримувати додаткове матеріальне стимулювання у вигляді стипендії від бази практики.

Звісно, односторонньо реалізувати зазначений проект неможливо, особливо без участі в ньому роботодавців. Для вивчення їхньої думки нами проведено анкетування, яке показало, що більшість роботодавців готові матеріально стимулювати студентів до успішного навчання на робочому місці. Таке заохочення дозволить підвищити мотивацію студентів здійснювати навчання за дуальною формою здобуття освіти. При цьому дотримуватимуться принципи змагальності та конкурентності, що сприятиме якості знань. Пропонований підхід сприймається і роботодавцями (15,8 %), які вже готові взяти участь у такому проекті (табл. 6). Окрім цього, більшість із них (63,2 %) погоджуються на участь у проекті, але на їхніх умовах.

Таблиця 6

Запитання: «Чи готові Ви, як потенційний роботодавець, взяти участь у проекті проходження студентами практики за дуальною формою організації навчання?»

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	У % до всіх респондентів
Абсолютно готовий	12	15,8
Готовий, але за своїми умовами	48	63,2
Не готовий	14	18,4
Інші відповіді	2	1,3
Всього	76	100,0

Примітка: складено на основі джерела [31].

Звісно, як і очікувалось, більшість респондентів відповіли, що хотіли б більш глибоко ознайомитися з дуальною формою організації навчання або здійснити таку співпрацю на початку у тестовому режимі. При цьому абсолютно не готовими взяти участь у проекті виявилось 18,4 % респондентів. Загалом, ідею впровадження дуальної форми здобуття освіти, як видно з даних табл. 6, з певними застереженнями готові підтримати 79,0 % роботодавців.

Тож результати нашого опитування підтверджують, що значна кількість роботодавців погоджується на необхідність розвитку дуальної форми здобуття освіти. Більше того, понад половину з них готові опрацювати робочі програми для проходження студентами навчання на робочому місці, витрачаючи на це свій час (табл. 7).

Таблиця 7

Запитання: «Скільки часу Ви готові витратити на формування робочих програм для проходження практики студентом у Вашій установі/підприємстві/організації?»

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	У % до всіх респондентів
Не готовий, бо це належить до компетенції закладу освіти	18	23,7
Готовий переглядати робочу програму та вносити до неї корективи	39	51,3
Готовий бути в складі робочої групи та брати участь у розробці робочої програми	19	25,0
Всього	76	100,0

Примітка: складено на основі джерела [31].

За даними табл. 7 очевидно, що найбільша частка респондентів (51,3 %) готові переглядати робочі програми від закладу освіти та вносити до них корективи. Отож більшість потенційних роботодавців згодні виявляти ініціативу та активно долучатися до розвитку дуальної форми здобуття освіти та дуальної форми організації навчання.

Останнє добре простежується із результатів проведеного нами опитування. За даними табл. 8 очевидно, що роботодавці не лише готові долучатися до впровадження дуальної форми здобуття освіти, але й не проти брати на себе грошові витрати.

Таблиця 8

Запитання: «Чи готові Ви взяти участь у відборі студентів для Вашого підприємства з виплатою стипендії, починаючи від 500 грн?»

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	У % до всіх респондентів
Проект цікавий, швидше за все взяв би участь	38	50,0
Ні, не бачу перспективи такого проекту	11	14,5
Готовий взяти участь, але без виплати стипендії	25	32,9
Інші відповіді	2	2,6
Всього	76	100,0

Примітка: Складено на основі джерела [31].

Так, із 76 роботодавців 38 осіб, або 50 % опитаних, вважають, що пропонуванний проект із дуальної форми здобуття освіти вартий реалізації. Причому роботодавці готові взяти участь у ньому і навіть із виплатою стипендій здобувачам освіти. Деяко інше бачення щодо реалізації проекту

мають 2,6 % респондентів, які надали свої відкриті письмові пропозиції на питання «Інші відповіді». На їхню думку, виплата матеріального заохочення повинна залежати від ефективності роботи студента.

Зазначену думку підтримують 3,9 % роботодавців (табл. 9), зокрема щодо виплати студентам частини зарплати за виконання ними посадових обов'язків під час навчання на робочому місці. У своїх відкритих відповідях («Інші відповіді») роботодавці зазначили, що готові виплачувати матеріальне заохочення, але якщо робота студента приносить прибуток. При цьому підраховано, що 31,6 % роботодавців уже готові матеріально стимулювати студентів під час їхнього навчання за дуальною формою здобуття освіти.

Таблиця 9

Запитання: «Чи готові Ви платити практиканту в розмірі 40–60 % зарплати відповідної посади за виконання ним посадових обов'язків?»

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	У % до всіх респондентів
Так	24	31,6
Ні	10	13,2
Залежить від підготовки студента	39	51,3
Інші відповіді	3	3,9
Всього	76	100,0

Примітка: складено на основі джерела [31].

Більш обережною у питанні стимулювання студентів до навчання за дуальною формою здобуття освіти є наступна група респондентів. Із їх числа 51,3 % роботодавців вважають, що питання зарплати за виконання обов'язків на відповідній посаді залежить від підготовки студента. І як зазначили у відкритих відповідях респонденти (3,9 %) такі виплати вони готові здійснювати, але якщо рівень підготовки студента відповідатиме потребам роботодавця.

Отже, результати проведеного аналізу підтверджують необхідність і можливість розвитку дуальної форми здобуття освіти у вітчизняних реаліях. Більше того, частина роботодавців готова взяти на себе частину фінансових витрат для заохочення студентів до якісного навчання на робочому місці (за результатами нашого дослідження до 60 % від оплати праці відповідної посади). І хоча впровадження дуальної форми організації навчання можливо швидше реалізувати у професійній та професійно-технічній освіті (зважаючи на більш практичне спрямування освітнього процесу в цих закладах), вважаємо, що її нескладно пристосувати до умов ЗВО за окремими спеціальностями.

З урахуванням зазначеного, на нашу думку, в закладах вищої освіти було б доцільно передбачати не лише підготовку найманих працівників за дуальною формою організації навчання, але й бізнесменів і майбутніх власників фірм у відповідних спеціальностях. Ідеться про декілька напрямів розробки освітньо-професійних програм, зокрема: традиційна

ОПП (не передбачає дуальної форми організації навчання); ОПП підготовки найманих працівників з дуальною формою здобуття освіти; ОПП з продукуванням підприємницьких навичок і набуттям підприємливості для певної спеціальності з елементами дуальної форми організації навчання (на якій студенти разом із викладачами розроблятимуть бізнес-проекти і пропонуватимуть їх власникам фірм (колишнім студентам) з установленими відрахуваннями коштів в університети). Останній напрям вважаємо як альтернативу другому та/або запобіжник для збереження навантаження для науково-педагогічних працівників університетів з одночасним створенням стимулів для капіталізації академічного капіталу.

У сучасних умовах підготовки фахівців посилюється вагомість принципу дуальності, який забезпечується завдяки взаємопов'язаним і взаємодоповнюючим складникам — теоретичної та практичної компоненти, що реалізуються в різних середовищах набуття знань і навичок, завдячуючи дуальним формам. Останні запропоновано вживати в науковій лексичі як «дуальна форма здобуття освіти» і «дуальна форма організації навчання», які саме в таких словосполученнях є найбільш практичними та коректними через їхнє змістове наповнення.

З урахуванням досвіду фінансового забезпечення класичних університетів зарубіжних країн, вивченням вітчизняної практики впровадження дуальної форми організації навчання у професійних училищах і коледжах, з'ясуванням думки роботодавців щодо їхньої згоди й участі в розвитку дуальної форми здобуття освіти з понесенням фінансових витрат, визначено базисними функціональними складовими для ЗВО принципи конкурентоспроможності та дохідності. Із їх урахуванням сформовано основні напрями розробки освітньо-професійних програм у ЗВО: а) традиційна; б) з дуальною формою здобуття освіти (для підготовки найманих працівників); в) з елементами дуальної форми організації навчання (для підготовки майбутніх бізнесменів і засновників фірм у відповідній спеціальності). Дотримання такого підходу створить умови для залучення додаткових фінансових ресурсів у ЗВО, сприятиме розширенню співпраці з бізнесом, дозволить переорієнтувати традиційне навчання на дуальну форму здобуття освіти, спонукатиме студентів і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти до генерування бізнес-ідей і створення стартапів, визначатиме наукову тематику досліджень під час проведення наукових розвідок у цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. *Петраков Я. В.* Моделі фінансування вищої освіти в Європі та світі. *Фінанси України*. 2012. № 12. С. 95–121.
2. *Власова І. В.* Фінансування вищої освіти у Німеччині. *Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ», 16–17 листопада 2019 р. К. : Педагогічна думка, 2019. С. 227–228.
3. *Боголіб Т. М.* Процеси капіталізації розвитку вищої освіти та університетської науки. *Фінанси України*. 2012. № 11. С. 84–93.

4. *Ткаченко Н. В., Цікановська Н. А.* Мейнстріми формування академічного капіталізму у світовому освітньому просторі. *Фінанси України*. 2019. № 12. С. 44–52.
5. *Demillo R. A.* Revolution in higher education: how a small band of innovators will make college accessible and affordable. Cambridge : The MIT Press, 2017. 360 p.
6. *Олейнікова Л. Г., Точиліна І. В.* Податкові інструменти підтримки освітньої галузі в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 8. С. 106–125.
7. *Татомир І. Л.* Перспективні напрями венчурного інвестування освітніх стартапів. *Фінанси України*. 2017. № 7. С. 43–55.
8. *Ловінська Л. Г.* Визначення вартості освітніх послуг. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 12–26.
9. *Соколовська А. М.* Дискусійні аспекти формульного розподілу бюджетних видатків на вищу освіту в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 5. С. 8–21.
10. *Врублевська О. В.* «Червоні лінії» дуальної освіти в контексті пріоритетів освітньої політики. *Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти*. Київ, 2019. URL : <https://bit.ly/2FE97Fe>.
11. *Дражниця С. А., Дражниця О. М.* Дуальне навчання як інтерактивна форма організації навчального процесу. *Збірник наукових праць ХІСТ «Україна»*. Хмельницький, 2016. № 12. С. 52–54.
12. *Мельник Н. Ю., Миколайчук І. П.* Перспективи розвитку дуальної освіти в Україні. *Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ», 16–17 листопада 2019 р. К. : Педагогічна думка, 2019. С. 310–313.
13. *Матат Д.* Дуальна освіта: досвід і перспективи. *Освіта України*. 2018. № 7. С. 5.
14. *Кібітлевський Й. Е.* Впровадження елементів дуальної форми навчання: з досвіду роботи. *Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ», 16–17 листопада 2019 р. К. : Педагогічна думка, 2019. С. 388–390.
15. *Грехова О. В.* Механізм впровадження концепції дуальної освіти в український освітній простір. *Потенціал сучасної науки* : зб. матеріалів доп. учасн. IV Міжнар. наук.-практ. конф. МЦНД. Київ, 2019. С. 28–30.
16. *Синчак В. П.* Реформування базових структурних підрозділів закладів вищої освіти на етапі їх розвитку. *Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ», 16–17 листопада 2019 р. К. : Педагогічна думка, 2019. С. 289–293.
17. *Шрамко Я.* Принципи дуальності в логіці і філософії. *Філософська думка*. 2016. № 3. С. 47–63.
18. Про дуальне навчання: За матеріалами прес-служби МОН, урядового порталу, Аналітичного центру CEDOS власних кореспондентів. *Освіта України*. 2018. № 5. С. 4.
19. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3kkN0Tk>.
20. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р.

- № 6670–р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/35mlMXp>.
21. *Затонацька Т. Г., Герасименко О. О.* Трансформація напрямів взаємодії держави та приватного сектору у сфері вищої освіти в Україні: сучасний стан і вектори розвитку. *Фінанси України*. 2019. № 1. С. 68–79.
 22. *Осецький В. Л., Татомир І. Л.* Особливості використання ендавменту та фандрайзингу в освітній практиці. *Фінанси України*. 2016. № 3. С. 86–100.
 23. *Дроздова А. О.* Світовий досвід професійного навчання і розвитку персоналу. *Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери*. ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», 2012. Т. 1. С. 94–96.
 24. Дуальна освіта в Україні : Матеріали прес-конференції фахівців Міністерства освіти і науки України 29.01.2018 р. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://bit.ly/35Ate21>.
 25. Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання на базі закладів професійно-технічної освіти»: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 р. № 298. Презентація реалізації експерименту. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://bit.ly/33Cn3Ie>.
 26. На Сумщині запроваджують елементи дуальної освіти. *Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації*. Суми, 2018 URL : <https://bit.ly/33qMJY4>.
 27. Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання на базі закладів професійно-технічної освіти»: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 р. № 298. Презентація реалізації експерименту. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://bit.ly/35BN5xK>.
 28. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1146. *Кабінет міністрів України*. URL : <https://bit.ly/2ZBUeKr>.
 29. *Короденко М.* Відчуті енергію змін. *Освіта України*. 2018. № 5. С. 8–9.
 30. Розрахунок планових витрат на 1 студента бюджетної форми навчання на 2020 рік за освітнім ступенем Бакалавр, освітнім ступенем Магістр у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова: проект. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 1 с.
 31. *Синчак В., Грехова О.* Анкетування роботодавців з питань посилення практичної складової в навчальному процесі. 2019. *Google*. URL : <https://bit.ly/3kjLAIz>.

Надійшла до редакції 12.01.2020

Viktor SYNCHAK

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Oleksandra HREKHOVA

Insurance Group «TAS»

Financial Aspects of the Dual Form of Education

The article shows the role of the dual form of education in improving the quality of training of graduates of domestic educational institutions. The need to diversify the sources of funding for the dual form of higher education at the stages of its implementation is emphasized. The dual form of the organization of training by the motivating factor of diversification of sources of financing of education is defined. The content of the principle of duality and the peculiarities of its application in improving the professionalism of the graduate are revealed. The importance of two forms of student learning in different environments is emphasized. The concepts of «dual form of education acquisition» and «dual form of education organization» are described. The correctness of the application in scientific vocabulary and the practical application of the concepts «dual form of education acquisition» and «dual form of education organization» is emphasized. Foreign experience in financing higher education is analyzed. The multidimensionality in the training of specialists in free economic education with the use of academic capital and diversification of sources of funding for education in foreign practice is shown. The foreign experience of training specialists in working professions and financing vocational training is generalized. The benefits of direct and indirect funding of vocational education for the creation of additional jobs in the workplace have been identified. The German experience of formation of the Framework Curriculum by an educational institution and the Framework Plan of Practice with the participation of the employer is given. Emphasis is placed on the incentives and motivation of the mentor in teaching students in the workplace. The results of pilot projects on introduction of the dual form of the organization of training in domestic establishments on preparation of working trades are processed. It is stated a high level of employment of graduates of vocational schools and raise of savings due to increased practical training in the workplace. The peculiarities of realization of the dual form of organization of education and its financing in the Bar College of Transport and Construction are generalized. The necessity of taking into account the work schedule of employers when forming educational institutions' curricula is proved. A comparison of the ratios of student learning in educational institutions and in workplaces with different models of the dual form of education is conducted. Calculations were made for the educational program with the distribution of loans between domestic institutions of higher education and employers. The main directions of development of educational and professional programs in institutions of higher education are offered.

Keywords: *forms of education, cost of education, theoretical training, practical training, base of practice, interests of an employer, educational-professional program, principle of duality, dual form of education acquisition, dual form of education organization, models of realization of dual form of education, institutions of higher education, institutions of professional education, financing of education, direct and indirect financing, financing of vocational training, financial support, diversification of sources of financial resources.*